

קבר לתיעוד

The Jewish Farmer: סיפורו של כתב עת שהמציא מונחים חקלאיים בידיש למען קהילה צומחת של חקלאים חדשים בארצות הברית של ראשית המאה העשרים

עמרם קליין

זהו סיפורו של כתב עת חקלאי שיצא לאור בארצות הברית בשנים 1908-1959.¹ ייסודו של כתב העת החקלאי בשפת היידיש בחודש מאי 1908 היה אירוע פורץ דרך וחלוצי. מכשולים רבים עמדו בדרכו של כתב העת הצעיר: היו חסרים כותבים בידיש בנושאים חקלאיים, היו חסרים גם שמות מונחים מקצועיים בידיש וקשה היה למצוא אדם מנוסה שיקבל על עצמו את העריכה של כתב העת החדש. משנת 1912 הוא נדפס בידיש ובאנגלית.

הג'ואיש פארמר החל להופיע ברגע גורלי ביותר ונחיצותו הייתה רבה כפי שיתברר להלן. כתב העת התקבל בכרכה על ידי העיתונות היהודית של אותם זמנים כי הוא שימש הוכחה לכך שהיהודים אינם רק חולמים ובעלי חזון הזוי אלא גם מסוגלים לתרגם את חזונם הלכה למעשה. העובדה שהירחון הופיע מדי חודש בחודשו ללא כל הפרעה במשך כמחצית המאה מוכיחה שהוא הציע שירות חיוני לקהילת החקלאים היהודים ברחבי ארצות הברית.

צעדים ראשונים בחקלאות היהודית

מצב החקלאים היהודים בראשית המאה העשרים היה לא מעודד לחלוטין. גל ההגירה של יהודים ממזרח אירופה לארצות הברית היה אז בשיאו, בעיקר בשנת 1907. נוצר משבר כלכלי שפגע בעיקר בערים הצפופות – ניו יורק, בוסטון, שיקגו ואחרות. קבוצות גדולות של יהודים עברו לאזורים הכפריים ורכשו שם בזול חוות ומשקים מוזנחים, בעיקר בקונטיקט, מסצ'וסטס, ניו יורק וניו ג'רזי, בתקווה למצוא מגורים ופרנסה עבורם ועבור משפחותיהם. בראשית המאה חיו בארצות הברית רק כ-400 חקלאים יהודים אך ב-1910 נמנו שם כבר כ-4,000 חקלאים מאחינו בני ישראל. רבים מהם לא ידעו דבר על ניהול חווה ונזקקו בדחיפות לייעוץ והדרכה בתחום זה. עמותה (Society) לסיוע בחקלאות ובתעשייה שהשתייכה לקרן הברון דה הירש הייתה הגוף היחיד שאליו יכלו

החקלאים היהודים לפנות לקבלת סיוע. עם זאת גם העמותה הייתה חדשה וסבלה מחוסר ניסיון וממחסור בכוח אדם. העמותה התמודדה גם עם טיפול בחקלאים יהודיים שהתגוררו במדינות מרוחקות כמו וושינגטון שבצפון-מערב ארצות הברית, וכן קולורדו ודקוטה שבמערב התיכון.

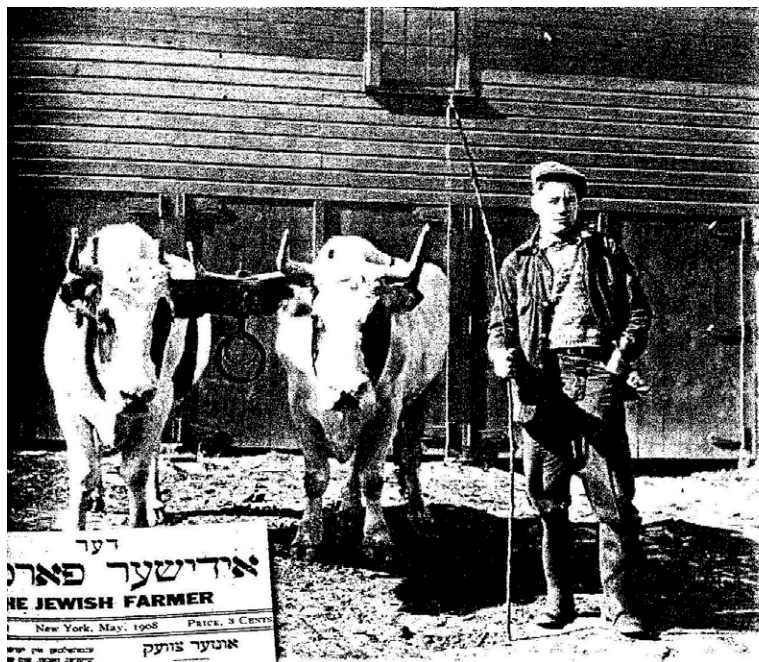
חשיבותו של הג'ואיש פארמר הייתה בכך שבאותה תקופה הוא החל לצאת לאור במטרה מוצהרת להפיץ מידע מקצועי בשפת היידיש. מידע מקצועי חקלאי התפרסם אומנם באותם זמנים בכתבי עת חקלאיים, אך רק בשפה האנגלית, שלא הייתה שגורה בפי המהגרים החדשים. בעזרת כתב העת ביידיש יכולים היו החקלאים היהודים להתעדכן בחידושים ולהחליף דעות ורשמים מניסיונם המקצועי.

בעמוד השער של הגיליון הראשון של הג'ואיש פארמר בחודש מאי 1908 נכתב: "קהל היעד שלנו הם החקלאים היהודים באמריקה. אין לנו יומרות פוליטיות, דתיות, חברתיות, עסקיות, ציוניות או אנטי-ציוניות. אנו מקווים שכתב העת יהיה ידידם של החקלאים היהודיים והמדריך שלהם".

עמד באתגר

העיון ב-51 הכרכים של כתב העת שבהם יותר מ-600 חוברות דרש כמובן השקעת זמן רב אך גם נשא סיפוק רב. העיון גילה את המאבקים הבלתי פוסקים של החקלאים היהודיים להעלאת הרווחיות של חוותיהם, את הצלחותיהם ואת כישלונותיהם. רוב המהגרים שפנו לחקלאות עברו את אימי הפוגרומים במזרח אירופה וחלקם אף את מוראות מחנות הריכוז של הנאצים. משהגיעו לאמריקה הם ניסו בכל מאודם להוציא לחם מן הארץ ולהשיג קצת רווחה לעצמם כאזרחים חופשיים בארצות הברית. הדפים המצהיבים מלמדים לא רק איך למדו החקלאים הבלתי מנוסים לחרוש, לזרוע ולקצור, לטפל בסוסים, בפרות ובעופות, אלא גם כיצד הם התמודדו עם ארץ זרה, קרקע זרה, שכנים זרים ועיסוק חדש וזר לחלוטין. מעלעול נוסף בדפי כתב העת אפשר ללמוד גם על פעילות פדרציית החקלאים היהודים שנוסדה ב-1909 וארגנה כנסים שנתיים ותערוכות במרכז החינוכי "אליאנס" בעיר ניו יורק. פרטים על הכנסים הללו פורסמו בעיתונים הגדולים של העיר והשתתפו בהם מנהיגים יהודים כמו ג'ייקוב שיף ופרסי שטראוס וכן אגרונומים יהודיים בולטים כמו ד"ר ג'ייקוב ליפמן, דקאן הקולג' לחקלאות בניו ג'רזי ואחרים.

הג'ואיש פארמר הקפיד לסקר את כל האירועים הציבוריים של הקהילה החקלאית היהודית, כמו הכינוסים החקלאיים השנתיים בניו ג'רזי ובקונטיקט והתערוכות במחוזות אלסטר וסאליבן שבמדינת ניו יורק. נסקרו בו גם הכנסים השנתיים של הלולנים, הרפתנים, הירקנים ומגדלי הפירות, שבהם נידונו הנושאים המשותפים בכל אחד מהתחומים. בשנות העשרים של המאה העשרים פורסם בכתב העת מאמר על התיישבות יהודים חקלאים במערב הרחוק בקליפורניה ובפלורידה שבדרום. כך הוא הצליח ליצור תחושת

ג'ואיש פארמר, מאי 1908. איכר עם שני שוורים

שייכות וקרבה בין כל קוראיו ברחבי המדינה. גם החקלאים הוותיקים במדינות דקוטה, אורגון וושינגטון הצליחו ליצור קשרי קהילה עם אחיהם במדינות המזרח באמצעות כתב העת. חלק מהחקלאים הוותיקים הללו החליטו לעזוב בשלב מסוים את חוותיהם המבודדות במערב הרחוק ועברו למערב התיכון, שם התקבלו בכרכה בידי אחיהם החקלאים היהודים באוהיו וכמישיגן. כל שנותיו תיעד כתב העת בנאמנות כל אירוע חשוב בקהילת החקלאים היהודים ברחבי ארצות הברית.

שיתוף פעולה

מראשית דרכו עודד הג'ואיש פארמר שיתוף פעולה בין החקלאים היהודים. ייסוד חברת הביטוח השיתופית ב-1913 הוכרז בכתב העת כאירוע בעל חשיבות עליונה, עובדה שהתבררה מאוחר יותר כנכונה. העיתון גם תמך בהקמת חברות אשראי שיתופיות של חקלאים יהודים בקונטיקט, בניו יורק ובניו ג'רזי. כתב העת תמך בקניות שיתופיות של מזון לבעלי חיים, דשנים וציוד חקלאי משנת 1911. הוא גם דיווח על הפעילות הרבה אך הקצרה של פדרציית החקלאים היהודים שפעלה בין השנים 1909 ל-1920. גם לאחר הפסקת פעילות הפדרציה המשיך כתב העת לתמוך בשיתוף פעולה בין החקלאים, שהביא להקמת ארגוני קניות מזון לבעלי חיים שפעלו עד סוף שנות החמישים. לארגונים אלה היה מחזור של מיליוני דולרים והם חסכו לחבריהם סכומים של אלפי דולרים מדי

שנה. הג'ואיש פארמר נהג לפרסם מדי פעם את נוסחת הרכב תערובות המזון לבעלי החיים שהיו, למעשה, סודות מסחריים. כך יכלו החקלאים לבחון היטב את התערובות שהוצעו להם לרכישה.

מבר מצווה עד ארץ ישראל

הג'ואיש פארמר פעל מתחילת דרכו לקידום הצרכים החברתיים, התרבותיים והדתיים של קוראיו על ידי פרסום מידע. דפדוף בדפיו מעלה סקירות אירועים כחנוכת בתי כנסת, פתיחת בתי ספר עבריים, ייסוד ספריות, חגיגות מועדים יהודיים ופעילות המגבית היהודית המאוחדת וארגוני צדקה אחרים. כתב העת הקפיד גם "לכסות" חגיגות בר מצווה והצגות חובבים שהועלו לכבוד חנוכה ופורים במוסדות חינוכיים שונים. הוא לא רק סקר את האירועים הללו אלא גם טרח להבליט אותם כדי להבטיח את המשך קיום המסורת והתרבות היהודית בקרב קהילת החקלאים, בהאמינו שחיים רוחניים יציבים חשובים לא פחות מחיי רווחה כלכלית.

הג'ואיש פארמר גילה התעניינות מתמשכת בחקלאות יהודית ברחבי העולם. כבר בחוברות הראשונות התפרסמו כתבות על מושבות הברון דה הירש בקנדה ובארגנטינה, וכמובן גם על מושבות הברון רוטשילד בארץ ישראל. ב-1924, כאשר יעקב מ' מייז, ראש מחלקת ההתיישבות של עמותת החקלאים היהודים, ביקר בארץ ישראל, פרסם הג'ואיש פארמר סדרה ארוכה של כתבות בידיש על רשמיו של מייז מן הביקור. אחרי המהפכה הרוסית, ב-1917, הוקמו כידוע מושבות יהודיות בחצי האי קרים. הג'ואיש פארמר פרסם כתבות על ההתקדמות של יישובים אלה, על ההתיישבות היהודית בכירוביג'אן שבמזרח הרחוק ועל חקלאים יהודים בפולין בין שתי מלחמות העולם. לאחר הקמתה של מדינת ישראל גדל העניין בהתפתחותה בחקלאות. כתב העת על שני חלקיו, אנגלית ויידיש, התמיד לסקור את הנושא המרתק. משנת 1957 פרסם כתב העת מדי חודש מאמר פרי עטו של עורך ירחון חקלאי ישראלי.²

עבודה שהיא אהבה

למזלו של הג'ואיש פארמר עמדו לרשותו במשך 51 שנות הופעתו עורכים וכותבים שעשו את מלאכתם במסירות ובאהבה. העורך הראשון היה יוסף פינקוס (1908-1919). הוא היה חלוץ אמיתי שפתח תלם ראשון בקרקע בתולה. ישראל קסוביץ, סגן העורך, עשה את "העבודה השחורה" בשטח עצמו בין השנים 1910 ל-1926. הוא תרם בתחום המצאת המינוח החקלאי בעיקר בחלק היידישאי של כתב העת. כאוהב דברי ימי עם ישראל וכמחבר הספר "העם הנצחי", הוא גם פרסם מדי פעם בכתב העת מאמרים ומאמרי מערכת על חגי ישראל השונים וחשיבותם.

העורך השני היה בנג'מין ס' סטון (בשנים 1919-1953). בנג'מין סטון וג'ואיש פארמר הפכו להיות במשך הזמן צמודים כמו תאומים סיאמיים. סטון ניווט ביד בוטחת

את עריכת כתב העת והיה אחראי לחיוניותו ולרמתו העיתונאית הגבוהה. הוא כתב את מאמרי המערכת, ערך את החלק האנגלי, ליקט את החומר עבור החלק היידישאי ושימש גם כצלם הראשי. רבים מצילומיו בכתב העת ובפרסומים אחרים משמשים כעדות ויזואלית נאמנה לעבודה קשה ושקדנית במשך כ-34 שנים רצופות. בחוברת מארס 1954 של כתב העת התפרסם הספר על העורך הנמרץ שהלך לעולמו שנה קודם לכן בגיל 62. דברי ההספד, שנכתבו בידי ד"ר אדוארד גודווינג, מסתיימים בשורות אלה: "האנדרטה לזכרו אינה בנויה משיש ומשלטי נחושת. היא שוכנת ברוחם ובנפשם של אותם ששירת באמונה ועמל עבורם במסירות ובנחרצות. זכרו של בנג'מין סטון שמור בליבותיהם של אלפי חקלאים יהודים ברחבי ארצות הברית. זכרו של סטון חי וקיים גם בין אלפי הרפים של הג'ואיש פארמר". העורך האחרון של כתב העת היה בנג'מין מילר (בשנים 1953-1959) שלפני כן שימש ככתב בעיתון.

סוף דבר

כשנסוד כתב העת חיו בארצות הברית קרוב ל-4,000 חקלאים יהודים ובני משפחותיהם, ומספרם הלך וגדל. ב-1940 הגיע מספרם לכ-100,000 איש.³ בשנות החמישים החל מספרם להצטמצם. החקלאות כבר לא הייתה רווחית כמו בעבר וחלק מהם עבר לפרנסות אחרות, כמו השכרת צימרים בחוות השונות. גם העניין בג'ואיש פארמר הוותיק הלך ודעך והוא נסגר בחודש מאי 1959.

הערות

* הערת המחבר: רוב החומר נלקח מחוברת מאי 1958 של כתב העת שהוקדשה ליובל להופעתו. אחד המשתתפים כתב שם כי היה זה כתב העת החקלאי היהודי הראשון בעולם, ולא היא: בארץ ישראל הנידחת הופיע כבר 15 שנה קודם לכן, ב-1893, כתב עת צנוע ביידיש בכותרת דער קולוניסט, שהפך יותר מאוחר להאיכר ויצא לאור בעברית וביידיש עד 1896. עורכו היה האגרונום איש ביל"ו מנשה מאירוביץ. המחבר מודה לאלינור ידין (ילידת ישראל), ספרנית במחלקה היהודית של הספרייה הציבורית בעיר ניו יורק ולד"ר גדעון זיידלר מאוניברסיטת ריוורסייד, קליפורניה ומוסמך הפקולטה לחקלאות ברחובות, על סיועם בהכנת המאמר. המחבר עמרים קליין amramklein@yahoo.com הוא בוגר הפקולטה לחקלאות ועיתונאי.

- 1 גרסה ראשונה של המאמר פורסמה במוסף "שבת" של מקור ראשון, 16.10.2009.
- 2 הכוונה, כנראה, ליוסף מרגלית ז"ל, עורך כתב העת השדה.
- 3 ראו דבר, 3.12.1943.